

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 30. marca 1853.

List 26.

Gospodu Davorinu Terstenjaku,

bistroumnemu spisatelju starin slovenskih.

Zdravstvuj nam brate! Tako Te pozdravlja
Slovenec u veselju srčnem vsak,
Ker Ti odganjaš hrabro stari mrak —
Tvoj bistri duh mu novo moč pripravlja.

Slovenca stara slava se izbavlja,
In vidil bode svet, kak bil je jak, —
Odnekdaj slavni — zmiraj korenjak,
Čeravno laž u blato ga postavlja.

Naprej! — s tim mečem, s katerim Ti bojuješ
Premagal boš, — ker meč je ostri Tvoj
Resnice blagoslov posvetil svete;

In ker Ti mater Slavo tak spoštuješ
In novo vežo stavljaš slavno njoj,
Tak tudi za Te ona vence plete.

Slavus Ambidravus.

Od hišnih vertov.

Veči del kmetov, celò tudi kajžarjev ima zra-
ven hiše al dvoriša vertič, ki je zasajen s sadnim
drevjem. Hvale in posnemanja vredna je ta
navada okoli hiš verte imeti.

Al kakošni so večidel ti vertje! v kakošnem stanu
je toto drevje! Vse rase križem, brez reda stojè dre-
vesa, večidel tako tesno eno pri drugem, da le
verhe zamore obsejati sonce, pod drevesom pa je
leto za letom senca in temota. Al je čuda, da
tako drevje ne more dobrega in lepega sadja do-
našati, in da tako zemljiše, proklete v vedno temò,
ne more roditi družega sada, kot tacega, ki se
sòvi enak boji sončne svetlobe! Namesto drevja z
lepimi košatimi kronami, kaj vidiš? — suhe z ma-
hom obrašene rogovile! Zemlja na taci vertih,
ker je lemez že veliko veliko let ni razgernul
in je podnebni zrak ni navdal rodovitnosti, je že
vsa preprežena s koreninami, vsa izpita, brez moči.
Da bi se ji kadaj gnojilo, ni misliti; še tista mer-
vica listja, ki odpade jeseni, da bi zemljo pogno-
jila enmalo — se pograbi berž ali za steljo ali za
pičo živine. In čeravno vsak dan pred nosom, obi-
rajo vendar spomladi in jeseni gosence drevje,
brez da bi nekteri gospodarji kaj družega storili,
kakor da s pipo v ustih drevò ogledujejo in se ču-
dijo rekoč: „dète, kaj je letos spet tega šentane-
ga merčesa na drevji!“

Recite: al ni taka večidel? Al niso hišni vertje
večidel bolnišnicam (špitalom) podobni, kjer je
več pokvèk, hiravcov in bolnikov, kot zdra-

vega, čverstega drevja? Gorjè mladim drevescem,
ki pridejo v tak špital! Ne hrane, ne zraka, ne
sonca, ne prostora ne bojo imele; njih stariši to-
varši, sami vsi izstradani in gladni, jim bojo jemali
vse, česar za veselo rast potrebujejo.

In — namest lepega dobička — kolikšen in
kakošen je pridelk v taci vertih! Bog se usmili!
Mervica slabega sadja gor na drevesu, in komaj za
pest trave pod drevesom.

Je li bi se pa ne dalo pomagati takim revnim
vertom? Da! če ima gospodar resno voljo za zbolj-
šanje zanemarjenega verta, in če ravna takole:

1. Pervo je, da se posekajo vse pokvèke in
na pol suhe ali starosti medle drevesa; za tako šaro
ni škode, dobiček pa velik, ako pridejo druge dre-
vesa na njih mesto.

2. Razun teh mora v pregostem vertu se še
toliko družih drevès iztrebiti, da ostalo drevje za-
more svoje krone razširjevati, brez da bi se dotaknile
bližnjih drevès. Med kronami dvèh drevès mora
vselej toliko prostora biti, da sončni žarki zamo-
rejo od vsih strani do zemlje. Več dobička dà eno
zdravo drevò, kot deset zatuhlih.

3. Gospodar naj dalje skerbi, da sčasoma pri-
dejo vse drevesa lepo v versto. Mahoma se scer
ne da to storiti, ker stareji in žlahnejši drevesa se
ne dajo brez škode presajati. Te naj tedaj osta-
nejo, kjer so, za nove pa naj se zaznamovaje me-
sta lepo v verstah.

4. Vert naj se, kakor globoko more, preko-
plje; kjer lahko grè, se zná tudi preorati, se
vè, brez da bi se korenine drevès oškodovale.

5. Ako gospodar vert preorje, naj naredi
za novo drevje prav velike jame, v ktere naj se
nameče dobre zemlje, kadar se drevje sadi.

6. Če se vert spet s travo zarase in se neko-
liko let ne preorje, naj se vsako leto saj okoli
drevesa okoplje, da mokrota in zrak bolj moreta
do korenin.

7. Veje ostalih drevès naj se od zgor doli en-
malo porežejo, da rastejo bolj na široko.

Kdor bo tako delal, se bo v kratkem prepri-
čal, da je za svoj dobiček delal.

(Iz »Tydennika«.)

Kaj je cemènt.

Navadna z apnam in peskam napravljena mavta
se na zraku uterdi, kar je sploh znano. To se pa
ne zgodi na vlažnih krajih ali u vodi.

Ker je pa za stavitve pri vodi sila važno
in potrebno, da zidarsko vezilo, to je, mavta se
tudi uterdi in terdo ostane, navadna mavta pa

za to ni ugodna, so ljudje že davnej iskali in tudi najdlji snovo (Material), ktera bi to lastnost imela. Ta snova se imenuje tras ali taras. Je kamen, ki nahaja posebno na Nemškem poleg reke Rajna. Glavni obstojni deli njegovi so kremenova kislina, apno in ilovca.

Ako se tras u stopah na droben prah zmelje, z apnam in vodo zmeša, dá izverstno nepokončljivo mavto, ktera pod vodo se uterdi. Začeli so tedaj tras za mavto pri stavbah poleg vodá rabiti, ter ga vodno mavto ali cement (to je, vot) imenujejo.

To je naravni cement.

Nedavno so pa začeli druge enake mešanice napravljati, ktere bi lastnosti naravniga cementa imele. Tako so navadni apneni mavti še nekoliko nepogašeniga apna, zdrobljeniga kremenali kresavnika pridavali.

Na prodaj se dobiva tako imenovani romanski cement, kteriga nar več rabijo, ki večidel iz apna in kremenali obstoji.

Na Laškem napravljajo cement iz tam obilne sperstenine — pucolanska perst imenovane — ki je jako imenitna za vodno mavto.

Angleži so sledeči cement iznajdlji, kteriga po več mestih, kakor u Hamburgu pogostoma rabijo, ter jako hvalijo. Napravi se takole:

Vzame se po vagi 30 delov dobro spraniga in presejaniga peska, 70 delov u prah razmletiga beliga apnenika in 3 dele zmlate svinčene gladine. Vse to se prav zmeša in pridene se na 1 cent take mešanice 10 funtov lanéniga olja, ktero se pred pól ure prekuha.

Preden se tak cement rabi, je še treba, da tisti deli zidovja, ktere ima cement vkup votiti, se z lanénim oljem namažejo.

S tem cementam se dajo tudi vlažne stene ali mokri zidovi, ktere salnitar razjeda, prevleči in pokriti. Prevleka naj je četert pavca debela; kmalo postane tako terda, da od salniterja ni duha ne sluha.

Dan današnji se mnogo sort cementa in pod raznimi imeni prodaja; pa po imenih se ni treba ravnati, ker vsak gospodar zamore — po zgorej podanim predpisu — cement ali vodno mavto si sam napraviti.

Podúk v hmeljoreji.

(Dalje.)

Kakor hitro odrasliki spet na stranéh odganjajo, se začne

obiranje perja,

to je, perje vsih mladik se od tal 2 čevlja visoko obere, marljivo varovaje, da se mladik nič ne odlomi. Dva čevlja od tal rodi že hmelj.

Od zdej do pobiranja hmelja ni več drugega dela v hmelniku, razun da se od vetra poderti koli sopet postavijo, in če mladice na kakem kolu doli zderčijo, jih vzdigniti in privezati. Malo pred obiro hmelja popadli koli se ne postavljajo več pokonci, privežejo se na bližnje kole s slamnato povozo.

Hmeljore mladike dobra jéd.

Spomladi, ko se hmeljovi štori odgrinjajo, se pokaže veliko odraslikov, enacih krompirjevim cimam. Te cime, dokler so še bele, dajo kuhane in z oljem in jesihom zabeljene, prijetno jéd, ki se zóve hmeljeva solata. Nekteri pa jih več obrajtajo, ako so napravljene kot špargeljni.

Grobanje hmelja.

Če v več kot dvě leti starem hmelniku kak štor pogíne, se pleše z grebenicami zapolnijo, kar se takole zgodi: Ob času postavljanja kolov se tudi na prazen kraj kol postavi.

Ob ovezovanju hmelja naj pustí delavec pri treh okoli pleše stoječih štoréh po eno mladiko več kot drugod, namreč nar daljši na tléh ležati. Kadar te tri mladike toliko dolgo odženejo, da do praznega kola in še nekoliko čez sežejo, se od vsacega štora do praznega kola Spavcov globoka grapa napravi, mladikam od tal tako dalječ, kar jih pod zemljo pride, perje poščiplate, jih v grape položi, zaspé, zahodi in versiče h kolu priveže.

Take grebenice rodijo že prvo leto, obilo koreniki napravijo, in drugo leto od starih štorov odrezane se same dobro obnašajo. Prevelike medprostore je treba znovega s sadikami zasaditi. Namesto dražega in zamudnega okopavanja hmelnikov se znajo preorati. Zato delo se ima pa drevo posebne naredbe. (Dalje sledi.)

O zadevah poslov.

(Dalje.)

Še hujsi je pa za tako deklé, ktero v mesto pridí prec v pošteni hiši službe ne dóbi in nesrečno kakšni z vodnici v kremplje pade. Take babure, kterih je po mestih dokaj, oderajo ubogo z mestom celó neznano deklé, goljufajo revše za njegove krajcarje, in dostikrat jo — ko dušne prodajavke — s sladkimi besedami pregovorijo, ako je deklé zalo, da začne s svojo lepoto barantati, ali v kakošno službo stopiti, kjer duša in telo pod zlo gréste.

Res je, da je že marsiktero zalo kmečko deklé po ti grešni poti h kakošni imenitnosti prišlo in v mestu gospodinja postalo; zato je tudi sto in sto drugih mika po ravno ti poti hoditi, ako ravno — stoterim spodletí!

Po tem ovinku, v kterem smo vidili, da se dosto ženskih poslov v mestih že pogubi, preden v službo stopijo, se vernemo k napakam nazaj, ki v službah pokvarjajo posle zlasti ženskega spóla.

Ti gospodinja! ki se pri svojih prijateljicah pritožuješ, da te tvoj posel goljufa, kadar ga na terg pošiljaš, in da ti skrivé jedila iz hrama krade, ker ti stradati in o nar hujsi zimi v merzli kamrici pod slabo odejo spatí mora, da se te male ure, ktere mu za počitek privošiš, komaj ogreti zamore, med tem ko tvoj pès ali mačka nar boljši grizljeje od tvoje mize dobivata in noč in dan pri péci ali clo na tvoji postelji počivata in lenobo paseta — povej: kdo je po tem takem vzrok, da se nar boljši posel v tvoji službi pokvari in spridi? ako mu okoljšine ne pripusté ali če ga je sram, da bi pred časom tvojo hišo zapustil.

In ti gospodinja! ki svojega posla za nar manjši pregrešek ali nerodnost z nar hujsimi in sirovšimi besedami psuješ, ali ga clo silovito napadaš, da mu ni mogoče več ko kakih 14 dní pri tebi ostati, — jeli, ti si tega že navajena, in zaslužka ti tudi ni treba plačevati, ker je vsak posel vesel, da še zdrav iz tvojih krempljev pride in raji svoje kervavo zaslužene krajcarje ti na vesti pustí. Nazadnje že več posla ne dóbiš, ker se te vsak kot vraga boji; le še kakošno iz kmetov v mesto se zgubivši deklé se bo na limance tistih babúr, ktere za vsacega pòsla, ki ti ga pripeljejo, dvajsetico dobivajo, vjelo in o sili v tvojo službo stopilo.

In ti gospodinja! se pritožuješ, da opornega in neubogljivega posla imaš, ki ti vse nasproti dela, res si milovanja vredna, ako ne veš od kod ta opornost pride! Pazi pazi le bolj na svojega moža in posla: znabiti da